

ISSN 2310-3353

«А. БАЙТҰРСЫНОВ
АТЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ӨңІРЛІК
УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

ҚМПИ ЖАРШЫСЫ

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№ 2

2023

PUBLISHINGS

K S P I

Қ М П И
ЖАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

К Г П И

2023 ж., сәуір, №2 (70)
Журнал 2005 ж. қаңтардан бастап шығады
Жылына төрт рет шығады

Құрылтайшы: *А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті*

Бас редактор: *Қуанышбаев С. Б.*, география ғылымдарының докторы, А. Байтұрсынов атын. ҚӨУ, Қазақстан

Бас редактордың орынбасары: *Жарлығасов Ж.Б.*, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, А. Байтұрсынов атын. ҚӨУ, Қазақстан

РЕЦЕНЗЕНТТЕР

Бережнова Е.В., педагогика ғылымдарының докторы, ММХҚИ СИМ, Мәскеу қ., Ресей

Жаксылыкова К.Б., педагогика ғылымдарының докторы, Қ. Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университетінің профессоры, Қазақстан

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Амирова Б.А., психология ғылымдарының докторы, Е.А. Букетов атын. ҚарМУ, Қазақстан

Благодарумная О.Н., экономика ғылымдарының кандидаты, Молдова Халықаралық Тәуелсіз Университетінің доценті, Молдова

Доман Э., лингвистикалық ғылымдар докторы, Макао университеті, Сидней, Австралия

Елагина В.С., педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ООМГПУ, Ресей

Жилбаев Ж.О., педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы президенті, Қазақстан

Кайе Ж., философия ғылымдарының докторы, Виа Домисия Университетінің профессоры, Перпиньян қ., Франция

Катцнер Т., Батыс Вирджиния Университетінің профессоры, PhD докторы, АҚШ, Батыс Вирджиния

Кульгильдинова Т.А., педагогика ғылымдарының докторы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-нің профессоры, Қазақстан

Марилена Сантана дос Сантос Гарсия, лингвистикалық ғылымдар докторы, Сан-Паулу Папа католик университеті, Бразилия

Монова-Желева М., PhD докторы, Бургас еркін университетінің профессоры, Болгария

Чаба Толгизи, Венгрияның Сегед Университеті экология кафедрасының ғылыми қызметкері, Венгрия

Тіркеу туралы куәлік №5452-Ж

Қазақстан Республикасының ақпарат министрлігімен 17.09.2004 берілген.

Мерзімді баспа басылымын қайта есепке алу 29.03.2021 ж.

Жазылу бойынша индексі 74081

Редакцияның мекен-жайы:

110000, Қостанай қ., Тәуелсіздік к., 118

(Ғылым және коммерциализация басқармасы)

Тел. (7142) 54-58-74 (160)

© А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

MURZAKAYEVA, Z.M.

DEMOGRAPHIC SITUATION OF THE CITY OF ASTANA

Migration is one of the most important components of the development of the demographic system. Thus, population migration changes not only the gender and ethnic composition of the population, but also the quality of human capital. The intensity of the direction of the migration flow, the level of professional education and the level of health, as well as the socio-cultural development of migrants are changing. Socio-demographic characteristics of migrants are important for the change in the population of Astana, namely the ratio of men and women, age, marriages and divorces, births and deaths. In addition to natural growth, it is affected by the mechanical movement of the population or migration.

Key words: *demography, country, capital, population, demographic potential.*

ӘОЖ 338.22

Смағұл, М.Ө.,

«7М04102 – Экономика» білім
бағдарламасының I курс магистранты,
Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті,
Астана, Қазақстан

Молдашов, Н.О.,

э.э.к., экономика және кәсіпкерлік
кафедрасының доценті,
Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті,
Астана, Қазақстан

**ҚАЗІРГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙДА ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ӘЛЕУМЕТТІК КӘСІПкерліктің ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Түйін

Бұл мақалада Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерліктің қалыптасу мәселелері қарастырылады. Бүгінгі таңда Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерлік дамудың бастапқы сатысында тұр және мемлекет тарапынан жеткілікті қолдаудың болмауы, білікті кадрлардың жетіспеушілігі, қаржы ресурстарына қолжетімділіктің шектеулілігі және қоғамның әлеуметтік кәсіпкерлік туралы хабардар болу деңгейінің төмендігі сияқты бірқатар мәселелерге тап болып отыр. Десе де, Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерліктің әлеуметтік мәселелерді шешуде үлкен әлеуеті бар. Бұл оны экономикалық дамудың маңызды құралына айналдырады.

Кілт сөздер: *әлеуметтік кәсіпкерлік, халықтың осал топтары, әлеуметтік мәселелер, әлеуметтік кәсіпорындар, әлеуметтік даму.*

1 Кіріспе

Әлеуметтік кәсіпкерлік – бұл әлеуметтік мәселелерді шеше отырып пайда табуға бағытталған кәсіпкерлік қызметтің бір түрі. Ал біздің түсінігіміздегі әлеуметтік кәсіпкерлік – халықтың осал топтарын жұмыспен қамтумен байланысты, яғни, бұл дегеніміз, ерекше қажеттілігі бар, егде жастағы және сотты болған адамдарды, жетім балаларды жұмыспен қамту. Әлеуметтік кәсіпкерліктің басты мақсаты – пайда табу ғана емес, сонымен қатар жалпы қоғамның өмірін жақсарту болып табылады [1].

1990 жылдары әлеуметтік кәсіпкерліктің танымалдылығы артып, бірқатар елдерде кеңінен тарала бастады. Кәсіпкерліктің бұл түріне қатысты кеңес беретін, қаржылық қолдау көрсететін ұйымдар мен қорлар көптеп ашылды. Мәселен, 2005 жылы Ұлыбритания үкіметі

әлеуметтік кәсіпкерлерге қаржыландыру мен қолдау алуға көмектесетін Әлеуметтік кәсіпкерліктің Ұлттық қорын құрды. Алғашқы әлеуметтік кәсіпкерлердің бірі – Мұхаммед Юнус 1976 жылы Бангладеште Грамин банкіні ашқан [2]. Бұл банк әлеуметтік жағдайы төмен әйелдерге өз кәсібін бастауға және қаржылық жағдайын жақсартуға көмектесу үшін шағын несиелер береді. Тағы бір әлеуметтік кәсіпкерліктің ең сәтті мысалдарының бірі ретінде АҚШ-та құрылған TOMS аяқ киім компаниясын айтуға болады. Бұл компанияның негізгі қағидасы – «Oneforone». Яғни, кез келген адам TOMS аяқ киімін сатып алған кезде компания бір жұп аяқ киімді әлемнің әртүрлі елдеріндегі мұқтаж балаларға жібереді [3].

Бүгінде әлеуметтік кәсіпкерлік әлемнің түрлі елдерінде, оның ішінде Қазақстанда да дамуын және өз өрісін кеңейтуді жалғастыруда. Көптеген әлеуметтік кәсіпорындар денсаулық сақтау, білім беру, экология, инклюзия және басқа да салаларда құрылып, жұмыс істеуде.

2 Материалдар және әдістер

Қазіргі экономикалық жағдайда Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерліктің қалыптасу проблемаларын зерттеу үшін келесі әдістер қолданылды:

Қазақстандағы және әлемнің басқа елдеріндегі әлеуметтік кәсіпкерлік тақырыбы бойынша ғылыми мақалалар мен жарияланымдарды, сондай-ақ Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерлерді қолдаудың заңнамалық актілері мен бағдарламаларын талдау;

Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерлікке байланысты статистикалық деректерді жинау және талдау;

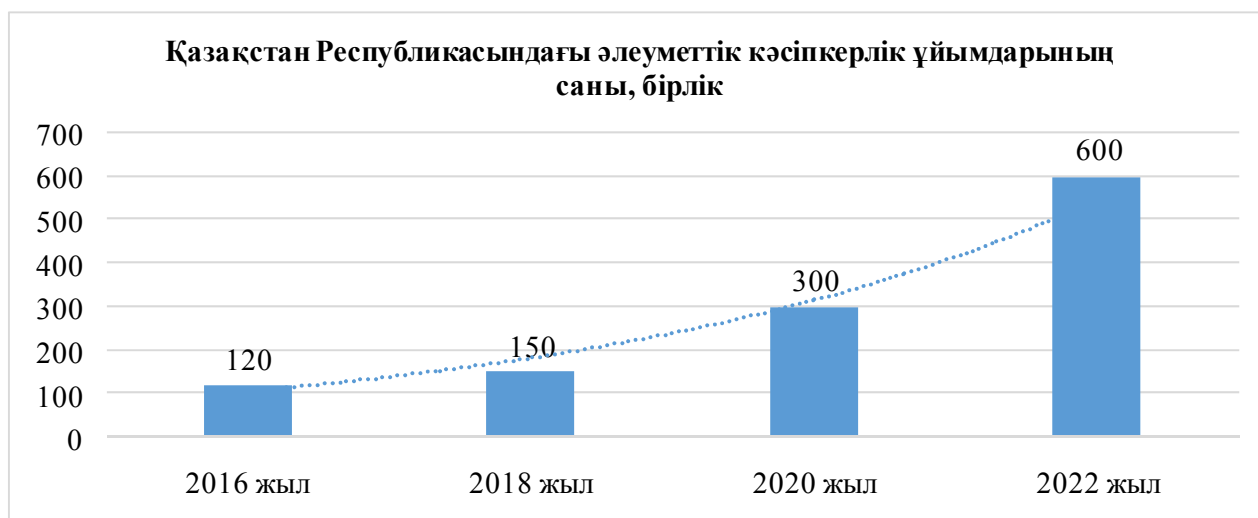
Әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту саласындағы басқа елдердің тәжірибесін салыстырмалы талдау;

Жүргізілген талдау негізінде Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту перспективаларын сараптамалық бағалау.

Аталған зерттеу әдістері қазіргі экономикалық жағдайда Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерліктің қалыптасуының проблемалары мен перспективаларының толық бейнесін көруге мүмкіндік берді.

3,4 Нәтижелермен талқылау

Қазақстан үшін «әлеуметтік кәсіпкерлік» жаңа ұғым, жаңа құбылыс. Мәселен, дамыған батыс Еуропа елдеріндегі әлеуметтік кәсіпорындар саны он мыңдап саналады. Ал Қазақстанда қазіргі таңда жұмыс істеп тұрған әлеуметтік кәсіпкерлік субъектілерінің саны бар болғаны 600 бірлік қана (1-сурет). Бүгінде бұл саланы жаңғыртуға және оны мемлекеттің ерекшеліктеріне бейімдеуге байланысты белсенді әрекеттер мен қадамдар жасалуда [4].

1-сурет. – Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік кәсіпкерлік ұйымдарының саны

Ескерту: «Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы деректерінің негізінде автормен құрастырылды.

Елімізде «Әлеуметтік кәсіпкерлік туралы» Заң 2021 жылғы 24 шілдеде қабылданған. Аталған заң 2022 жылғы қаңтарда күшіне енді. Нормативтік-құқықтық актіде әлеуметтік кәсіпкерлік саласына мемлекеттік қолдау көрсету мәселесі жазылған [5]. Алайда, соған қарамастан, Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерліктің қазіргі экономикалық жағдайда қалыптасуы мен дамуына тосқауыл болатын бірқатар мәселелер бар. Олар мынадай:

Негізгі мәселелердің бірі – қаржыландыруға қол жеткізудегі қиындықтар және әлеуметтік кәсіпорындарға инвестициялардың болмауы. Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерлер өз жобаларын қаржыландыруда қиындықтармен бетпе-бет келеді. Банктер мен инвесторлар тұрақты және тиімді жобаларға инвестиция салуды жөн көреді. Сол себепті әлеуметтік жобаларды қаржыландыру оңайға түспейді.

Қазақстанда инвесторлардың көпшілігі тек пайда алуды көздейді және әлеуметтік жобаларды дамытуға мүдделі емес. Бұған бірнеше себеп бар:

Нарықтың шектеулілігі: әлеуметтік жобалар нарықта үлкен сұранысқа ие емес, сондықтан олар қысқа мерзімде инвесторларға жоғары кірісті ұсына алмайды.

Әлеуметтік кәсіпкерлік дамуының төмен деңгейі: Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлік дамудың бастапқы сатысында, соған байланысты инвесторлар әлеуметтік жобалардың тұжырымдамасымен және әлеуетімен жіті таныс емес.

Мемлекет тарапынан қолдаудың жеткіліксіздігі: Қазақстандағы әлеуметтік жобаларды қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары әрдайым тиімді бола бермейді және инвесторлар мен әлеуметтік кәсіпкерлердің қажеттіліктеріне толық жауап бермейді.

Жоғары тәуекел: әлеуметтік жобалар жоғары тәуекелмен байланысты болуы мүмкін, әсіресе жоба әлі өміршеңдігін дәлелдемеген бастапқы кезеңде.

Табыстың аздығы: әлеуметтік жобалар пайда табудың орнына әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталуы мүмкін, бұл өз инвестициясын еселеп қайтаруға мүдделі инвесторлар үшін тиімсіз.

Сондықтан көптеген отандық әлеуметтік кәсіпорындар шетелден қаржы іздеуге мәжбүр, бұл олардың ел ішінде дамуы мен қалыптасуын қиындатады.

Сонымен қатар, Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлік мәдениеті жоқ. Яғни, қалыптаспаған. Көп азамат әлеуметтік кәсіпкерліктің не екенін және оның әлеуметтік мәселелерді шешуге қалай ықпал ететінін білмейді. Көп жағдайда әлеуметтік жобалар жұртшылықтың қолдауына ие емес әрі әлеуетті тұтынушылардың қызығушылығын тудырмайды. Бұл жаңа инвесторларды тартуға және жалпы әлеуметтік кәсіпорындарды дамытуға кедергі келтіреді.

Кесте 1 – Әлемдегі әлеуметтік кәсіпкерліктің дамуы

Санаты	Бастапқы сатыда	Қалыптасу сатысында	Даму сатысында	Дамыған
Елдер	Кения, ОАР	Колумбия, Мысыр, Үндістан	Канада, Чили, Италия, Малайзия, Тайланд, Польша, Түркия	Ұлыбритания, АҚШ, Оңтүстік Корея
Қолдау	-	Тұрақты негізде емес	Бар	Бар
Даму мүмкіндіктері	-	Даму институттарының саны аз	Қолдау және даму институттары бар	Даму институттарының дамыған құрылымы

Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлікті қалыптастырумен байланысты тағы бір мәселе – салада тәжірибе мен білімнің жеткілікті деңгейде болмауы. Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлерді қолдаумен айналысатын бірқатар ұйымдар бар екендігіне қарамастан, олардың көпшілігінде сапалы қолдау көрсету үшін жеткілікті тәжірибе мен білім жоқ. Сондай-ақ, әлеуметтік кәсіпкерлердің өздері әлеуметтік жобаны сәтті іске қосу және дамыту үшін бизнесте жеткілікті білім мен тәжірибеге ие емес. Осы орайда кәсіпкерлер үшін көбірек оқыту бағдарламаларын, мастер-класстарды, семинарлар мен конференцияларды өткізу қажет деп есептейміз.

Әлеуметтік кәсіпкерлік – бұл коммерциялық табысты әлеуметтік мәселелерді шешумен және қоғамдағы теңсіздікті жоюмен байланыстыратын бизнес-модель. Бұл кәсіпкерліктің түрі бүкіл әлемде кеңінен таралуда. Өйткені кәсіпкерлер мен компаниялар пайда табу кезінде әлеуметтің әл-ауқатына айтарлықтай үлес қоса алатындығын түсіне білді.

1991 жылы Италияда «әлеуметтік кооперативтер туралы» Заңның қабылдануы оның қарқынды дамуына түрткі болды. 2001 жылы Италия аумағында бес мыңнан астам әлеуметтік кооператив жұмыс істеді. 2005 жылға қарай олардың саны 7300-ге жетті. Әлеуметтік кооперативтерге 250 мыңға жуық жұмысшы жұмысқа орналастырылды. Кооперативтер шамамен 4 миллион тұтынушыға қызмет көрсетеді. Италияда әрбір 100 мың тұрғынға 12,5 әлеуметтік кооперативтен келеді. Бұл жоғары көрсеткіш.

Францияның қазіргі даму кезеңінде әлеуметтік бағдарланған кәсіпорындар оның экономикасының ажырамас бөлігіне айналды. Осы секторға қарасты ұйымдарға шамамен 2,35 млн адам жұмысқа тартылған. Әлеуметтік кәсіпорындардың жыл сайынғы жалақы қоры 50,5 млрд. еуродан асады. Бұл Франциядағы штаттық жұмыспен қамтудың 10% және жеке компанияларда жыл сайын төленетін жалақыға сәйкес келеді. Елдегі ең белсенді әлеуметтік кәсіпкерлік әлеуметтік қамсыздандыру, спорт және демалыс, қаржы және сақтандыру, өнер және мәдениет, білім беру, сондай-ақ денсаулық сақтау салаларында қарқынды дамуда [6].

Кейбір елдің үкіметтері әлеуметтік мәселелерді шешуде әлеуметтік кәсіпкерлермен белсенді жұмыс істеуде. Мысалы, Бразилия үкіметі кедей аудандардың таза суға және басқа да негізгі қызметтерге қол жетімділігін жақсарту үшін әлеуметтік кәсіпкерлермен бірлесіп әрекет етуде.

Әлеуметтік кәсіпкерлік әр елде әр түрлі дамиды, бірақ тұтастай алғанда бірнеше жалпы тенденцияларды ажыратуға болады:

- Әлеуметтік мәселелерге қызығушылықтың артуы. Қоғам әлеуметтік мәселелерді шешу қажеттілігін түсінеді және әлеуметтік кәсіпорындарды құруға ақша мен күш салуға дайын.

- Әлеуметтік кәсіпкерлер үшін инфрақұрылымды дамыту. Көп елдерде әлеуметтік кәсіпкерлерге бизнесті сәтті бастау мен дамыту үшін қажетті білім мен ресурстарды алуға көмектесетін инкубаторлар, акселераторлар мен басқа да ұйымдар құрылған.

- Үкіметтің жан-жақты қолдауы.

- Әлеуметтік кәсіпорындарға инвестициялар көлемін ұлғайту. Соңғы жылдары қаржылық пайда тауып қана қоймай, әлеуметтік мәселелерді шешуге үлес қосқысы келетін инвесторлар тарапынан әлеуметтік кәсіпорындарға инвестициялар көлемінің ұлғаюы байқалады.

Жалпы айтқанда, әлеуметтік кәсіпкерлік әлем елдері экономикасының маңызды элементі болып табылады. Әлеуметтік кәсіпкерлік әлеуметтік кәсіпорындардың өсуіне және қоғам өмірін жақсартуға қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Ол дамушы елдерде де, дамыған елдерде де сәтті өркендей алады. Алайда, әлеуметтік кәсіпкерлікті табысты дамыту үшін үкіметтің, қорлардың және жеке инвесторлардың, сондай-ақ жоғары білікті мамандардың қолдауы қажет.

Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерлік – бұл салыстырмалы түрде жаңа құбылыс. Осыны ескеріп, елімізде әлеуметтік кәсіпкерлікті түбегейлі қалыптастыруға қатысты мынадай ұсынымдар береміз:

- Тіркеу рәсімдері мен салық саясатын жеңілдетуді қоса алғанда, әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту үшін құқықтық базаны кеңейту.
- Қаржыландыру, кеңес беру, оқыту және нарықтарға қол жетімділікті қамтамасыз ететін әлеуметтік кәсіпкерлерге арналған мамандандырылған қолдау бағдарламаларын құру.
- Мемлекеттік, үкіметтік емес және жеке ұйымдар арасында әріптестік қатынастар орнату арқылы әлеуметтік кәсіпкерлік экожүйесін дамыту.
- Медиа-кампаниялар, іс-шаралар және басқа да коммуникациялық арналар арқылы әлеуметтік кәсіпкерлікке хабардарлықты арттыру және назар аудару.
- Жергілікті қоғамдастықтарды жетілдіру, олардың әлеуметтік-экономикалық дамуын қолдау және әлемдік қоғамдастықпен ықпалдасу арқылы жергілікті деңгейде әлеуметтік кәсіпорындарды қалыптастыруға жәрдемдесу.
- Денсаулық сақтау, білім беру және т.б. сияқты түрлі салаларда әлеуметтік кәсіпкерлікті қалыптастыруға көмек беру.
- Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерліктің тиімділігі мен ауқымын арттыру үшін әлеуметтік кәсіпкерлігі қалыптасқан әрі дамыған басқа елдермен халықаралық ынтымақтастыққа және тәжірибе алмасуға мүмкіндік жасау.

5 Қорытынды

Қорытындылай келе, әлеуметтік кәсіпкерлік экономиканың дамуына тікелей және жанама үлес қосады әрі экономикалық өсу қарқынының артуына ықпал етеді деп тұжырым жасауға болады. Сол себепті әлеуметтік жобалар мен әлеуметтік кәсіпкерлерді ынталандыруға және қолдауға көбірек көңіл бөлу қажет. Ал Қазақстанда әлеуметтік кәсіпкерлікті түбегейлі қалыптастыру мен дамыту экономикалық дамудың маңызды құралы болмақ.

Әдебиеттер тізімі

1. Ashoka: InnovatorsforthePublic. «What is a social entrepreneur?», 2000[Электронды ресурс]. URL:http://www.ashoka.org/fellows/social_entrepreneur.cfm.
2. Юнус М. Создавая мир без бедности: социальный бизнес и будущее капитализма /Муххамад Юнус, Алан Жоли. – М.: Альпина Паблишерз, 2009.
3. Социальное предпринимательство [Электронды ресурс]. URL:www.nb-forum.ru/social/#ixzz3TPaCuriB.
4. Әлеуметтік кәсіпкерлік: қазіргі жағдай және саланың дамуы [Электронды ресурс]. URL:<https://almaty.atameken.kz/kk/news/48749-social-noe-predprinimatel-stvo-tekushaya-situaciya-i-razvitiye-otrasli>.
5. «Атамекен» Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасының ресми сайты: <https://atameken.kz/>
6. Кадол Н.Ф. Развитие социального предпринимательства в странах Европейского союза// Региональная экономика и управление: электронный научный журнал. ISSN 1999-2645. – №3 (63).

СМАҒҰЛ, М.Ө., МОЛДАШОВ, Н.О.

ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

В данной статье рассматриваются вопросы становления социального предпринимательства в Казахстане. На сегодняшний день социальное предпринимательство в Казахстане находится на начальной стадии развития и сталкивается с рядом проблем, таких как отсутствие достаточной поддержки со стороны государства, нехватка квалифицированных кадров, ограниченный доступ к финансовым ресурсам и низкий уровень осведомленности общества о социальном предпринимательстве. Тем не менее, социальное предпринимательство в Казахстане имеет большой потенциал в решении социальных проблем. Это делает его важным инструментом экономического развития.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, уязвимые слои населения, социальные проблемы, социальные предприятия, социальное развитие.

SMAGUL, M.O., MOLDASHOV, N.O.

PROBLEMS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP FORMATION IN KAZAKHSTAN IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

This article discusses the issues related to the formation of social entrepreneurship in Kazakhstan. At present, social entrepreneurship is in the initial stage of development in Kazakhstan and faces several challenges. These include a lack of sufficient support from the state, a shortage of qualified personnel, limited access to financial resources, and a low level of public awareness of social entrepreneurship. However, social entrepreneurship has tremendous potential in addressing social problems, making it a crucial tool for economic development in Kazakhstan.

Key words: social entrepreneurship, vulnerable populations, social problems, social enterprises, social development.